

REPUBLIC OF UZBEKISTAN
MINISTRY OF HIGHER AND SECONDARY SPECIALISED
EDUCATION
BUKHARA STATE UNIVERSITY

English Linguistics Department

INTEGRATION OF PRAGMALINGUISTICS,
FUNCTIONAL TRANSLATION STUDIES AND
LANGUAGE TEACHING PROCESSES

(dedicated to the 75th anniversary of Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor M.Kh.Alimova)

Proceedings of International Scientific-theoretical Webinar

2020-YIL
25-DEKABR

SOAT 10:00

Buxoro davlat universiteti Xorijiy tillar fakulteti Ingliz tilshunosligi kafedrası

“PRAGMALINGVISTIKA, FUNKSIONAL TARJIMASHUNOSLIK VA TIL O'RGATISH JARAYONLARI
INTEGRATSIYASI”

(Filologiya fanlari nomzodi, dotsent M.H.ALIMOVA tavalludining 75 yilligiga bag'ishlanadi)
mavzusida tashkillashtirilgan Xalqaro ilmiy-nazariy anjuman

QAYSI TILLARDA
O'ZBEK, RUS, INGLIZ

Manzil: Buxoro davlat universiteti,
Buxoro shahar M.Iqbol ko'chasi
11-uy.

BUKHARA -2020

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
БУХОРО ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ**

Инглиз тилшунослиги кафедраси

**ПРАГМАЛИНГВИСТИКА, ФУНКЦИОНАЛ
ТАРЖИМАШУНОСЛИК ВА ТИЛ ЎРГАТИШ
ЖАРАЁНЛАРИ ИНТЕГРАЦИЯСИ**

(Филология фанлари номзоди, доцент М.Х.Алимова таваллудининг 75
йиллигига бағишланади)

**мавзусидаги Халқаро миқёсидаги ОНЛАЙН
илмий-назарий конференция материаллари
ТЎПЛАМИ**

2020 йил, 25 декабрь

**Бухоро
"Дурдона" нашриёти
2020**

3. Baldick Chris. *The Concise Oxford Dictionary of Literary terms*. - Oxford: Oxford University Press, 2001.

KOMBINATOR VA POZITSION FONETIK O'ZGARISHLAR **(ingliz va o'zbek tillari misolida)**

*N.H.Navruzova,
II bosqich magistranti (BuxDU)*

Yevropa va turkiyshunoslikda tildagi fonetik hodisalar atroflicha o'rganilgan. Bu hodisani I.V. Arnold¹¹⁶, I.R. Galperin¹¹⁷, V.N. Vasilina, V.I. Goverdovskiy, L.T. Boboxonova¹¹⁸, Sh. Shoabdurahmonov¹¹⁹, B. Jo'rayev, M. Mirtojdiyev, O. Umarxo'jayev, R. Shukurov, J. Eltazarov, A. Haydarov¹²⁰ kabi olimlarning ilmiy ishlarida uchratish mumkin.

Ularning ilmiy tadqiqotlarida fonetik hodisalarning nomlanishi, hosil bo'lish yo'llari, til va nutq sathidagi o'rni haqida batafsil fikrlar bayon etilgan.

Tilda nutq tovushlarining o'zgarishi asosan 2 holatga ko'ra sodir bo'ladi:

1-pozitsion (o'rniga ko'ra) tovush o'zgarishi;

2-kombinator (o'zaro ta'sirga ko'ra) tovush o'zgarishi.

Pozitsion tovush o'zgarishi nutq tovushlari, so'zdagi o'rnashgan o'rniga bog'liq holatda o'zgarish hodisasidir. Kombinator tovush o'zgarishi nutq tovushlarining nutq kesimida shu so'zdan ma'lum tovush ta'siri bilan o'zgarish hodisasidir.

So'z fonetik variantlarini hosil qilishda metateza, proteza, epiteza, apakopa, eleziya kabi qator hodisalar uchraydi.

Metateza (grekcha "metathesis" – o'rin almashtirish) so'zdagi tovushlarning o'rin almashinishidir.

O'zbek tilida: *buyra – burya, kiprik – kirpik, tuproq – turpoq*.

Ingliz tilida: *revelent – relevant, brid – bird, calvery – cavalry, folige – foliage*.

Ingliz tilidagi "metateza" so'zining etimologiyasi lotin tilidan kirib kelgan bo'lib, "metatithenia" fraza ma'nosida bo'ladi va ikki qismdan iborat: "meta" ma'nosi "beyond over", "tethenia" ma'nosi "to replace" demakdir.

Kristal fikricha, metateza tilshunoslikda qo'llanuvchi termin bo'lib, u so'z ma'nolari bilan bog'liq holda so'zda tovushlarning o'rin almashinishidir.

Metateza boshqa fonetik o'zgarishli hodisalar, assimilyatsiya, eleziyaga o'xshamaydi, u fonologik hodisa bo'lib, tilshunoslikda keng qo'llaniladi. Ingliz tilining ko'p variantligiga ega ekanligini inobatga olib, uning Amerika ingliz tili variantida quyidagi holatni ko'rish mumkin:

asteiks – asterisk

¹¹⁶ Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка. – М.: Просвещение, 1999. – С. 202-211.

¹¹⁷ Гальперин И.Р. Стилистика английского языка. – М.: Высшая школа. 1981. – С. 312.

¹¹⁸ Boboxonova L.T. Ingliz tili stilistikasi. – T.: O'qituvchi. 1995. – 140 b.

¹¹⁹ Shoabdurahmonov Sh. Tovush almashishi // O'zbek tili va adabiyoti. – T.: 1961. N5. – 43-45 b.

¹²⁰ Haydarov A.A. Fonetik o'zgarishning vazifasi // O'zbek tili va adabiyoti. – T.: 2006. N6. – 75-77 b.

peetty – pretty
calvery – cavalry
folige – foliage kabi.

Vaqt o'tishi bilan metatezaga uchragan so'zlar tilda standartlashib, ularning yozuvdagi shakli o'zgargan va yangi talaffuz shakllari yuzaga kelganligini ko'rish mumkin.

Apakopa (grekcha “epohope” – kesib qisqartirish) so'z oxiridagi tovush yoki tovushlarning tushib qolishi¹²¹.

O'zbek tilida: *go'sht – go'sh, g'isht – g'ish, ber – be, kel – ke.*

Ingliz tilida: *chemistry – chem, mathematics – maths – math, credibility – cred.*

Masalan:

In many poor neighbourhoods the Sandinistia Front has more street **cred** than the local youth gang.

Ingliz tilida bir necha so'zlar apakopa natijasida qisqartirilishini ko'rish mumkin. Jumladan, “cinema” so'zi “cinematograph” so'zidan, “photo” so'zi “photograph” so'zidan kelib chiqqan. Xuddi shuningdek, ingliz tilida ba'zi kishi nomlari ham apakopaga uchrab, ular quyidagicha: *Barb, Ben, Dek, Steph* (Bryan, Germer, Gamerls, Modern American Usage. Oxford University press. 2009).

Proteza (grekcha “prothesis” – oldida turuvchi) ma'lum fonetik sabablarga ko'ra so'z boshida tovush orttirilishidir. Proteza badiiy tasvir vositasi bo'lib, so'z yoki bo'g'in boshida tovush qo'shilish hodisasidir, uni osonroq talaffuz qilishga yordam beradi.

O'zbek tilida: *rus – urus – o'ris, ro'mol – o'ramol, stol – ustal, stakan – istakan.*

Ingliz tilida: Old fond eyes, **beweep** this course again. (King Lear by W. Shakespeare).

Yozuvchi “weep” so'zi boshiga –“**be**” -ni qo'shish orqali so'z ta'sirchanligini oshirgan.

Edgar Allan Poning quyidagi she'riy misrasida ham fonetik o'zgarishli shakldan foydalanganligini ko'ramiz.

Thus much let me **avow**,
You are not wrong who deem;
That my days have been a dream;
Yet if hope has flown away.

Shoir she'ning birinchi misrasidagi “**vow**” so'zi boshiga “**a**” unli fonemasini qo'shish orqali she'ning ritmik badiiyligini ta'minlagan.

Shuningdek, tilda yana quyidagi fonetik o'zgarishlar mavjud:

Assimilyatsiya – tovushlardan biri ikkinchisini o'ziga o'xshash tovushga aylanishidir. (*o'tdi – o'tti, aytdir – aytir*).

Dissimilyatsiya (noo'xshashlik) – ikki o'xshash tovushdan biri o'zgarib, bir-biriga nisbatan noo'xshash bo'lib qoladi. (*zarur – zalur, zarar – zalar*).

¹²¹ Hojiyev A. Lingvistik terminlarning izohli lug'ati. – T.: O'qituvchi. 1985. -B. 17.

Eleziya – tovush tushishi. Soʻz oʻzagiga qoʻshimcha qoʻshilganda oʻzakdagi bir tovushning tushishi. (*oʻgʻil – oʻgʻlim, shahar – shahrim*).

Sinkopa – soʻz tarkibidagi tovush va tovushlar kompleksining tushishi. (*birlan – bilan, singilim – singlim*).

Epinteza – soʻz oxirida qoʻsh undoshdan keyin unlining orttirilishi. (*kiosk – kioska, tank – tanka, bank – banka*).

Epiteza – kiritish. Soʻz ichida tovush orttirilishi. (*sinf – sinif, doklad – dokalad*).

Xulosa qilganda, fonetik oʻzgarishli variantlar asosan ikki koʻrinishga – kombinator va pozitsion koʻrinishlariga ega. Bunday oʻzgarishlar bir qancha koʻrinishlarga ega boʻlib, asosan, soʻzlashuv va badiiy nutq uslublarida roʻyobga chiqadi.

Fonetik oʻzgarishli soʻzlarning deyarli barchasida hissiy taʼsirchanlik, emotsional boʻyoq, jozibadorlik, ohangdorlik kabi qator konnotativ maʼnolar ifodalanadi. Ushbu hodisalar ingliz tilida oʻzbek tilidagidek qofiyani rostlash, ritm, tarixiylik, soʻzlashuv nutqida esa qoʻshimcha boʻyoqlarni hosil qiluvchi tasviriy vosita sifatida ahamiyatlidir.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati:

1. Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка. –М.: Просвещение, 1999. – С. 202-211.
2. Вобохонова L.T. Ingliz tili stilistikasi. –Т.: Oʻqituvchi. 1995. – 140 b.
3. Гальперин И.Р. Стилистика английского языка. –М.: Высшая школа. 1981. – С. 312.
4. Haydarov A.A. Fonetik oʻzgarishning vazifasi // Oʻzbek tili va adabiyoti. – Т.: 2006. №6. – 75-77 b.
5. Hojiyev A. Lingvistik terminlarning izohli lugʻati. –Т.: Oʻqituvchi. 1985. -В. 17.
6. Shoabdurahmonov Sh. Tovush almashishi // Oʻzbek tili va adabiyoti. –Т.: 1961. №5. – 43-45 b.

НЕМИС ВА ЎЗБЕК ТИЛЛАРИДА ЎРМОНЧИЛИК ТЕРМИНЛАРИНИНГ ДИАХРОН ВА СИНХРОН ТАДҚИҚИ

*Г.А.Тилова
(Тошкент давлат аграр университети)*

Аннотация. Ушбу мақола немис ва ўзбек тилларида ўрмончилик терминларининг диахрон ва синхрон тадқиқига бағишланади. Унда ўзбек ва хорижий тиллар тилшунослигида олимларнинг ўрмончилик соҳасида олиб борган тадқиқот ишлари шунингдек, тилшуносликдаги аҳамияти ҳамда ўрмончилик терминологияси устида изланишлар олиб боришнинг долзарб аҳамияти ҳақида фикр юритилди. Бугунги кунга қадар асосан, ўзбек ва рус тилшуносларининг ушбу соҳа юзасидан немис ва инглиз тиллари билан

<i>Tashpulatova V.I.</i> Pragmatic solution of translation in linguacultural adaptation.....	341
<i>Quvvatova Sh.</i> Ingliz-o'zbek tarjima jarayoni debochasi.....	343
<i>Бабаев М.Т., Бабаева В.Т.</i> Чет тилларини ўрганишда таржиманинг ахамияти ва роли.....	348
<i>Раджабова М.А.</i> Ономастик таркибли фразеологизмларнинг таржимашуносликдаги ўрни.....	351
<i>Zokirova N.S., Bahodirova M.</i> Adequacy and Equivalence in translation studies.....	356
<i>Kobilova A.B., Sidikboeva G.</i> Representatives of the first and second stage of comparative studies.....	361
<i>Саидова М.У.</i> Инглизча адабиётшунослик терминларини ўзбек тилига таржима қилиш масалалари.....	365
<i>Navruzova N.H.</i> Kombinator va pozitsion fonetik o'zgarishlar (Ingliz va o'zbek tillari misolida).....	368
<i>Тиловова Г.А.</i> Немис ва ўзбек тилларида ўрмончилик терминларининг диахрон ва синхрон тадқиқи.....	370
<i>Шарипова М.Ш.</i> Она тили ва чет тилини киёслаб уқитиш орқали эстетик дунёкарашни шакллантириш масалалари.....	374
<i>Каримов Р.А.</i> Ўзбек-инглиз параллел корпусида бирликларнинг турли структуралар билан ифодаланиши ва уни параллеллаш масаласи.....	380
<i>Каримов Р.А.</i> Реалияларнинг таржимада берилиши ҳамда унинг параллел корпусида ифодаланиши.....	384

4-ШЎЪБА: ХОРИЖИЙ ТИЛЛАРНИ ЎҚИТИШНИНГ ИННОВАЦИОН ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ

<i>Akobirova Z.R.</i> Overcoming challenges for International students in the United States universities: English language proficiency and academic success.....	389
<i>Ахмедов Б.Я.</i> Формирование у учащихся навыков языковой догадки.....	391
<i>Abdujabbarova Z.R.</i> Chet til o'qitish qiyosiy metodikasi xususida.....	395
<i>Аҳмедова Н.М.</i> Бўлажак инглиз тили ўқитувчиларининг касбий тайёргарлигини интеграциялаштиришнинг инновацион технологиялари.....	400
<i>Abdullayeva N.O., Gulyamova M.</i> O'quvchi ta'limning tuzilishida ota-onalarning pedagogik ta'limi tizimining roli.....	405
<i>Abdullayeva G.G., Nasriyeva Sh.F.</i> Personality factor as one of the main issues influencing language learning.....	407
<i>Fayzullayeva A.I., Djurayeva D.R.</i> Ingliz tili o'qitishda multimedia vositalaridan foydalanish samaradorligi.....	412
<i>Nazarova G., Sharipova G.</i> Enhancing students' speaking skills through the technique "Debate".....	414